

Класифікація соціальних інновацій зі спрямованістю на їх кероване впровадження

Більська О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та управління
національним господарством

Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

Охарактеризовано роль соціального інновування в реалізації інноваційної моделі національного розвитку і виділено стримуючі аспекти його впровадження. Здійснено критичну оцінку наявних класифікацій соціальних інновацій на предмет закладених у них інструментальних потенцій щодо адекватного реагування на допущені деструктивні аспекти в забезпеченні соціальної динаміки. Узагальнено теоретико-методологічний матеріал щодо джерельної бази формування «соціальних інновацій». Обґрунтовано концепт обширної класифікації «соціальних інновацій» з розгортою в площині таких об'єктів, як продуктивні сили, виробничі відносини і господарський механізм. Наведено дії, які потрібно здійснити для удосконалення інститутів та інституцій щодо активізації соціального інновування згідно викликів часу.

Ключові слова: соціальні інновації, впровадження, проблеми, класифікація, оцінка, концепція, управлінські можливості.

Бильская О.В. КЛАССИФИКАЦИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ИННОВАЦИЙ С ОРИЕНТАЦИЕЙ НА ИХ УПРАВЛЯЕМОЕ ВНЕДРЕНИЕ

Охарактеризована роль социального инновирования в реализации инновационной модели национального развития и выделены сдерживающие аспекты его применения. Осуществлено критическую оценку имеющихся классификаций социальных инноваций на предмет заложенных в них инструментальных потенциалов по адекватному реагированию на допущенные деструктивные аспекты в обеспечении социальной динамики. Обобщен теоретико-методологический материал относительно источниковой базы формирования «социальных инноваций». Обоснован концепт обширной классификации «социальных инноваций» с разверткой в плоскости таких объектов, как производительные силы, производственные отношения и хозяйственный механизм. Приведены действия, которые необходимо осуществить для совершенствования институтов и институций по активизации социального инновирования согласно вызовам времени.

Ключевые слова: социальные инновации, внедрение, проблемы, классификация, оценка, концепция, управленческие возможности.

Biliska O.V. CLASSIFICATION OF SOCIAL INNOVATION WITH A FOCUS ON THEIR MANAGED IMPLEMENTATION

The role of social innovation in the implementation of innovative models of national development and highlighted the deterrent aspects of its implementation. Carried out a critical evaluation of existing classifications of social innovation on the subject of the inherent instrumental potentials relatively adequate response allowed the destructive aspects of the provision of social dynamics. Summarizes the theoretical and methodological material in the source base the formation of "social innovation". The concept is reasonably extensive classification of "social innovation" with a scan in the plane of such facilities as the productive forces, production relations and economic mechanism. Are the steps that must be implemented to improve institutions and to enhance social innovation according to the challenges of the time.

Keywords: social innovation, introduction, issues, classification, estimation, concept, management, capabilities.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні Україна переживає в котрий раз час суспільних негараздів, усунення яких багато в чому залежить від того, наскільки вдасться теоретично розкрити закономірності формування та здійснення соціальних явищ в суттєво змінених і не тільки порівняно з радянськими часами умовах. І хоча питання ставиться в площині нібито суто соціальних явищ, тим не менше підсвідомо розуміється їх

загальна підпорядкованість економічним можливостям суспільства. Це природно, оскільки людство пройшло досить тривалий шлях розвитку, який до останнього часу характеризується обмеженістю ресурсів в задоволенні потреб. За наслідками розробки сценаріїв розвитку та екстраполяції на майбутнє можливих результатів цивілізаційного поступу і загроз його здійсненню стає зрозумілим, що для подолання викликів сучасного суспільного

розвитку є потреба у відході від стереотипів стратегування і застосування інноваційного підходу. Треба підкреслити, що вітчизняна економіка теж з недавнього часу формально переорієнтована на інноваційний шлях розвитку. Проте тривалий час потенціал інноваційних зрушень пов'язувався виключно з технічними нововведеннями. Безумовно, подібна спрямованість інноваційних процесів ставить в залежність всю соціально-трансформаційну динаміку тільки від змін у виробництві, залишаючи поза увагою потенціал соціалізації.

Для становлення інституту соціальної держави, яка розбудовується на теренах України, та її ефективного функціонування, потрібен принципово новий тип новацій, які спроможні творити зміни не тільки в економічній сфері, а й в соціальній, і сприяти тим самим формуванню цивілізаційної якості життя, гідного людини. Вони отримали назву соціальних інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Треба підкреслити, що питання соціального інновування в зв'язку з переорієнтацією національної економіки на інноваційний шлях розвитку стали однією з головних тем проблемно-орієнтованих досліджень. Але в цілому «соціальні інновації» та «процеси соціального інновування» як основне наповнення інноваційної моделі забезпечення суспільного поступу не є принципово новими категоріями для науки. Аналіз літературних джерел із піднятого питання надає можливість констатувати складення декількох наукових течій щодо тлумачення соціального напрямку інновування. У цьому є логіка, оскільки до розробки даної проблеми залучалися і залучаються економісти, соціологи, філософи, психологи, педагоги, юристи й політичні діячі. При цьому одних з них цікавили і цікавлять короткочасні односпрямовані процеси, а інших – тривалі й різновекторні трансформації. Більш того, теоретична розробка фахівцями різних галузей науки, здавалося б, рамкового питання, здійснювалася ними у різні часові проміжки щодо розбудови соціальної держави та й на теренах різних країн.

Теоретичні основи інновування в соціальній сфері запропоновано російсько-американським соціологом П. Сорокіним [1]. Безумовно, його напрацювання з часом були доповнені та розвинені вченими економічно розвинених країн в контексті конституційного проголошення соціальних держав в західному світі після Другої світової війни. Але результати зарубіжної наукової думки імплемента-

вані до класичного типу формування спочатку ринкової економіки, а вже потім її імунізації тією чи іншою дозою соціальності. На пострадянському просторі розбудова соціальної держави здійснюється дещо за протилежним, інверсійним принципом, змістом якого є певне відкочування від масштабної соціалізації за рахунок державного фінансування до більш широкого задіяння продуктивного потенціалу економічно активних громадян.

З урахуванням цієї специфіки в середовищі національних вчених виокремився шерех представників, комплекс досліджень яких практично започаткував наукову школу соціального інновування. Зокрема, Л. Антонюк, А. Поручник, В. Савчук обґрунтували сутність соціальних інновацій [2, с. 38], О. Сандига виокремив закономірності різномасштабної трансформації соціуму під впливом інновацій соціального характеру [3, с. 38], Л. Федулова визначила місце соціальних інновацій в системі соціально-економічних відносин [4], О. Набатова розкрила особливості та інституційні обмеження макрорівневих соціальних інновацій [5, с. 64].

Але цих напрацювань виявилось недостатньо для отримання прийнятних результатів в соціальній сфері. Є всі підстави вважати соціальні реалії наслідком відсутності обґрунтованого рішення щодо джерельної бази соціальних інновацій. Як наслідок, під прямий вплив системи управління підпадає не вся відома множина процесів і явищ, що складають суть соціального інновування. Більш того, прийняті до реалізації на різних рівнях управління програми соціального інновування урешті-решт виявляються неспроможними за закладеними у них потенціями впливу адекватно реагувати на допущені деструктивні аспекти в забезпеченні соціальної динаміки. Ці реалії свідчать на користь того, що питання реалізації державою свого соціального призначення через соціальні інновації є наскільки організаційно складними, що деякі з них потребують подальшого наукового упорядкування в контексті порозуміння їх змістовного наповнення та механізму формування.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Керуючись нагальними вимогами щодо посилення соціальної компоненти в забезпеченні суспільної динаміки, нами в межах статті *поставлено дослідницьку проблему*, основним завданням якої є визначеність з джерельною базою «соціальних інновацій» через наявні форми суспільної інтеграції та регулювання відносин між індивідами та їх

колективними поєднаннями в умовах перехідної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне суспільство для набуття динамічних якостей змушене постійно сприймати і реагувати на прояви інновацій, здійснюючих вплив на соціальні аспекти розвитку прямо чи опосередковано, незалежно від сфери впровадження. У протилежному випадку породжується застій в соціальному житті та стають безплідними прагнення до покращення добробуту населення. До того ж, роль звичайного сприйняття має доповнюватися й активними діями з перманентного продукування соціальних інновацій.

Якщо виходити з того, що критерієм істинності будь-якого твердження являються результати його підтвердження за наслідками трансформаційних перетворень, то усі соціальні перетворення, пов'язані зі зростанням добробуту людей, можна віднести до соціальних інновацій. Вже осмислення цього факту засвідчує, що в силу багатоманіття соціального простору світ соціальних інновацій досить багатоликий й неоднозначний. Практично неможливо знайти жодного аспекту існування суспільства, що не підпаби під категорію соціального інновування. Для своєчасного реагування і, більше того, опанування механізмом управління інноваційними процесами соціального характеру їх потрібно систематизувати.

Природно передбачити, що через багатозначність категорії «соціальні інновації» має існувати спектр ознак, за якими їх можна класифікувати. При цьому деякі дослідники обмежуються простою констатацією того, що підходів до класифікації соціальних інновацій декілька. Можна виділити авторів, які називають конкретну кількість класифікаційних ознак. Так, Л. Антонюк, А. Поручник, В. Савчук та І. Терон вважають, що їх близько двадцяти [2, с. 38; 6]. Н. Платонова і М. Платонов, керуючись багатосторонністю і різноманіттям областей застосування соціальних інновацій, приводять майже вдвічі більшу кількість ознак групування, визначивши їх на рівні 39 [7, с. 26].

Якщо для аналізу стану інновування існування великої кількості ознак групування інновацій сприймається позитивно в силу поширення поля їх розповсюдження, то практичне їх застосування, навпаки, від цього ускладнюється. Природно, що у практичній діяльності з дослідження і програмування використання соціальних інновацій на різних рівнях управління застосовують не усі види ознак і похідні

від них, а у більшості випадків кожен окремо. До того ж, деякі ознаки за утримуваними видами соціальних інновацій в явному і опосередкованому вигляді дублюють одна одну. У цьому контексті польський дослідник М. Хучек стверджує, що одна і та ж інновація може бути віднесеною до декількох її різновидів [8, с. 36].

Не випускаючи з поля зору висловлене, ми, тим не менше, керуємось нагальним імперативом перманентного пошуку, продукування й впровадження соціальних інновацій, вважали за необхідне узагальнити наявні розробки їх класифікацій для озброєння системи управління соціальним інновуванням відповідною інформацією.

Підґрунтям для класифікацій інновацій будь-якого напрямку виступають результати їх дослідження Й. Шумпетером та його послідовниками в різних країнах світової спільноти впритул до сучасного періоду. Він не вживав спочатку термін «інновації», а ототожнив з ними згустки реальності, в яких здійснюються нові комбінації змін в розвитку, і виділив п'ять їх типів, а саме: виготовлення нового блага або створення нової якості блага; впровадження нового методу (способу) виробництва або нового способу комерційного використання товару; освоєння нового ринку збуту; отримання нового джерела сировини або напівфабрикатів; проведення відповідної реорганізації підприємства [9, с. 159].

На перший погляд видається, що ним були охоплені виключно техніко-технологічні та організаційні нововведення, які не мають прямого відношення до соціальних аспектів розвитку. Проте, за великим рахунком, це не так. Зміни в техніці та технології виробництва викликають адекватне їм удосконалення. Необхідно усвідомлено сприймати й те, що будь-які зміни факторів виробництва та їх комбінацій прямо чи опосередковано чинять відповідний вплив на характер соціально-економічних відносин. З підвищенням продуктивності засобів праці та розширенням поля їх задіяння проходить процес удосконалення коопераційних зв'язків, урівнюються шанси у праці фізично сильних і досвідчених індивідів з менш підготовленими до ручної праці.

Натомість послідовний рух до інноваційних джерел забезпечення суспільного поступу сприяв розвитку поглядів на інновації взагалі та соціальні інновації зокрема, й дозволив значно конкретизувати порозуміння їх природи й розширити знання про закономірності формування, а також збагатити теорію групування за тими чи іншими ознаками.

Серед запропонованих класифікацій соціальних інновацій та інновацій загалом, в яких можна виявити соціальні мотиви, і репрезентованих в науковій літературі, нами було виді-

лено декілька для критичного розгляду та обґрунтування найбільш повного та оптимізованого їх проекту. Оскільки інновація являє собою комплексне, багатогранне наукове

Таблиця 1

Існуючі класифікації соціальних інновацій за специфічними ознаками

Класифікаційна ознака	Інноваційне угруповання соціального спрямування
За підходом А Никифорова [10] і О. Кузьміна [11]	
За ступенем новизни	Радикальні, нерадикальні
За характером потреб, що задовольняються	Нові потреби, існуючі потреби
За призначенням	Удосконалення, доповнення, заміщення, витиснення, ретроінновація
За підходом І. Прядко [12, с. 21]	
За черговістю реалізації	Первинна, вторинна, імітаційна
За підходом Ю. Яковця [13]	
За рівнем новизни	Епохальні, базисні, поліпшувальні, псевдоінновації, антиінновації
За підходом І.В. Терона [6]	
За впливом на якість соціального розвитку та людського капіталу підприємства	Позитивні, негативні, нейтральні
За обсягом застосування	Точкові, локальні, системні, стратегічні, інтегральні
За темпами здійснення	Швидкі, рівномірні, уповільнені, наростаючі, стрибкоподібні
За спадкоємністю	Підривні, заміщуючі, відмінюючі, поворотні
За підходом А. Казанцева, Л. Мінделі [14, с. 26]	
За результативністю	Високі, низькі, стабільні
За підходом Л. Глущенко [15, с. 97]	
За ступенем новизни	Базові, вдосконалювальні, елементарні
За сферою застосування	Продуктові, процесні, ринкові
За підходом І. Луциківа [16]	
За рівнем новизни	Радикальні, відносні, поліпшувальні
За підходом А. Пригожина [17, с. 34]	
З огляду на обсяг новизни	Докорінні, комбіновані, вдосконалювальні
За підходом Н. Сиротинської [18]	
За обсягом новизни	Радикальні, покращувальні, псевдоінновації
За підходом Л.Федулова, Н.Пашути [19] та О. Фурсіної [20]	
За ступенем новизни	Нові відкриття, новий спосіб експлуатації винайдених речей
За підходом С. Ілляшенко [21, с. 45]	
За ступенем новизни	Радикальні, ординарні, поліпшуючі
За ступенем новизни	Нові відкриття, новий спосіб експлуатації винайдених речей
За підходом Л. Гордєєва [22, с.30–31]	
За сутнісним масштабом	Базові, покращуючі, мікроінновації, псевдоінновації

поняття, то існує множина критеріїв класифікації нововведень. Важливо побачити за цими певною мірою абстрактно-теоретичними констатаціями і реальні процеси, що відбивають специфіку формування соціальних інновацій. Якщо виходити із системоутворювальної здатності соціальних інновацій, то, взаємодіючи з іншими системами, вони теж змінюються, тобто потерпають від структурних змін, фіксує певні пучки характеристик.

У руслі цієї методологічної можливості сформувалися наукові течії соціальних інновацій, за якими вони детермінуються на певні групи. Для їх розгляду нами було здійснено їх узагальнення в таблиці 1 за принципом недопущення повторів.

Репрезентовані у таблиці 1 ознаки класифікації та їх наповнення видами соціальних інновацій не мають однозначності навіть при зорієнтованості на одну ознаку. Немає необхідності критично оцінювати ці узагальнюючі конструктиви піднесення і зниження суспільних здобутків від впровадження соціальних інновацій. Дійсно, не всі нові конструкти соціального характеру приводять до бажаних або прогресуючих соціальних змін. Однак, за всієї значущості виокремлення видів соціальних інновацій за приведеними ознаками воно відтворює лише різноманіття можливих наслідків інновацій, але не сфери їх зародження.

Попри розмаїття наукових підходів у царині класифікації соціальних інновацій, вони між тим спрямовані на фрагментарні та разові дії. Проте, впровадження інновацій не є разовим актом. За висловом П. Друкера, соціальне інновавання – це «добре організована, раціональна, систематична робота» [23, с. 67]. Кожна потенційна можливість соціальних змін, яка відкривається з впровадженням соціальних інновацій, не безмежна. В міру освоєння сформованих можливостей забезпечення соціальних змін і несформованості умов до впровадження інших соціальних інновацій соціальність у суспільстві починає набувати спадного характеру. У такому випадку установка на соціальне прогресування означає, що соціальне інновавання має бути безперервним, хоча не всі його проекти можуть бути задіяними і здатними принести бажаний ефект.

На наш погляд, з позицій соціального інновавання національна економіка являє собою певним чином організовану спільноту суб'єктів і об'єктів, об'єднаних сукупністю зв'язків і відносин. Суб'єктом інновавання є людина. Соціальним суб'єктом відповідно

може визнаватися окрема особа, соціальна група, чи будь-яка інша спільнота, яка виявляє активність в соціальному інноваванні. Справа у тому, що як у окремих індивідів, так і у їх спільнот складаються свої специфічні уявлення про суспільні деструкції і закономірно про дії з їх усунення через соціальні зміни. Суб'єктність є інтегральною оцінкою можливостей індивіда або будь-якої їх спільноти самостійно діяти у сфері соціального прогресування. При цьому потрібно врахувати й те, що суб'єктність має місце лише у випадку, коли соціальне інновавання зачіпає інтереси інших людей. До того ж повинна існувати множина варіантів соціальних інновацій, із яких суб'єкт має обирати найбільш прийнятний за наслідками. Від того, до якого суб'єкта прив'язане соціальне інновавання, залежить його масштабність, а також міра персоніфікації. За звичайною логікою соціальне інновавання передбачає не лише наявність суб'єкта, а й об'єкта, у взаємодії з яким реалізуються інноваційні рішення. Оскільки об'єктом інновавання з соціальним підтекстом є людина, то зміни її соціального стану проходять безпосередньо або через стосунки, цінності, інститути, інституції. Отже, соціально-інноваційні процеси існують як взаємовідносини суб'єкта та об'єкта. Звідси беруть витоки зміни, на яких базується діяльнісне соціальне інновавання, спрямоване на певні об'єкти. Спочатку суб'єкт проводить дії над об'єктом, а потім всі процеси протікають в середовищі останнього.

Соціальне інновавання як суспільний процес вимагає певної організації виробництва, розподілу, обміну і споживання. Сутність розподільчих відносин полягає в забезпеченні об'єктам соціального інновавання відповідних добробутних позицій; відносин обміну – в підтриманні соціальної рівноваги, а відносин споживання спрямовані на реальне життєзабезпечення. Тому у цьому контексті більш доцільно розгортати соціальне інновавання в площині таких об'єктів, як продуктивні сили, виробничі відносини та господарський механізм.

Продуктивні сили є матеріально-речовою основою економіки, оскільки охоплюють усі ресурси, які використовуються в господарській діяльності. За загальноприйнятою методологією вони поділяються на матеріальні та людські ресурси. Основним елементом продуктивних сил, безумовно, є люди, які й вступають в активну взаємодію з природою та перетворюють її. Є сенс розглядати соціальні інновації за цим об'єктом у контексті нових способів фор-

мування і підтримки людського потенціалу, змін на краще стану та умов використання засобів праці. Безумовно, потенціал продуктивних сил буде набувати позитивних змін при інновації системи організації науки й впровадженні наукових результатів у сфері підвищення продуктивності праці, більш раціональному використанні природних ресурсів без забруднення довкілля та удосконаленні інформаційного забезпечення управління. Під соціальним інноваванням продуктивних сил ми розуміємо процеси надання їм якостей відповідності імперативам людино-центричного розвитку.

Як би там не було, але продуктивні сили однією стороною обернені до природи, а іншою – до економічних відносин, суть яких відтворюється в процесі матеріального виробництва через використання виробничих ресурсів, зміну оцінки вкладу в результати виробництва, удосконалення функціонування банків, ринків, надання державою суспільних послуг. Соціальне інновавання економічних відносин постає в забезпеченні прогресування тих з них, які сприяють проникненню соціальних мотивів в усі сфери суспільного життя.

Потреба у техніці, засобах праці та нарощуванні їх продуктивних здатностей обумовлені самим процесом праці й виробництва, а також необхідністю забезпечення гідних людини умов життя. Але виокремлена потреба реалізується не автоматично, а через господарський механізм. Соціальне інновавання господарського механізму пов'язується з його наповненням елементами, що дають можливість забезпечити цивілізаційний статус людини та узгодити її індивідуальні інтереси з інтересами колективу, у якому вона здійснює трудову діяльність, групи людей певної території, на якій вона мешкає, і суспільства в цілому.

Особливу вагу з погляду організаційного аспекту задіяння запропонованої класифікації в процесі соціального інновавання несе структурна збалансованість конструкту можливих до впровадження соціальних інновацій. Йдеться про простір та дії з прогресуючого нарощування різнопланових характеристик. Конче значущим є розуміння системного поєднання складових продуктивних сил,

виробничих відносин і господарського механізму для врахування можливих впливів при впровадженні соціальних інновацій по значній частині або навіть одному елементу блоків. У цьому сенсі досить важливим щодо формування результатів соціального інновавання є управління, оскільки саме воно на підставі достовірної інформації віднаходить у різноманітті об'єктів соціального впливу такі з них, які спроможні максимально змінити соціум.

Висновки із цього дослідження. Отже, за умови оконтурення джерел формування соціальних інновацій вони отримують генераційні спроможності й постають не тільки драйвером нового формату інноваційної економіки, а й перспективною науковою течією, здатною змінити канонічні уявлення про інноваційні процеси в трансформаційній економіці. Реалізація потенціалу соціального інновавання вимагає посилення управлінських впливів, що залежить від якості управлінської інформації щодо нього. У тих формах, у яких утримується інформація щодо видів соціальних інновацій та їх складових, не завжди зручно її застосувати для формування, реалізації та відстеження повноти впровадження соціальних інноваційних проектів. Запропонований концепт класифікації соціальних інновацій з розгорткою в площині таких об'єктів, як продуктивні сили, виробничі відносини і господарський механізм, є адекватним логіці реальних суспільних трансформацій, володіє якостями, спроможними стати методологічною основою технології прориву в підвищенні ефективності соціального інновавання.

Процес упорядкування та організації процесу соціального інновавання з урахуванням виокремлених витоків їх формування сприятиме, на наш погляд, породженню відносно самостійних і до того ж незалежних від індивідів форм суспільної інтеграції та регулювання відносин між індивідами та їх колективними поєднаннями. І на цьому шляху модернізації механізму конструювання соціальних інновацій можна передбачити гаму методологічних прогалин з приводу усунення розходження бажаних і реальних умов суспільного життя, які потрібно встановити, ідентифікувати та виокремити ядра і сфери впливу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сорокин П.А. Социальная и культурная динамика / П.А. Сорокин ; пер. с англ. – М. : Астрель, 2006. – 1176 с.
2. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : [монографія] / [Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник., В.С. Савчук]. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.

3. Сандига О.І. Інновації: соціально-філософський аналіз / О.І. Сандига // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури. – 2005. – № 48. – С.43–54.
4. Федулова Л.І. Соціальні інновації в системі соціально-економічних відносин / Л.І. Федулова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // [http:// archive.nbuv.gov.ua / portal/soc_gum/usoc/2008_3/60-74.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/usoc/2008_3/60-74.pdf).
5. Набатова О.О. Социальные инновации: понятие, виды, субъекты / О.О. Набатова // Вісник Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого. – 2011. – № 6. – С. 58–66.
6. Терон І.В. Соціальні інновації у процесах модернізації соціально-трудова відносин / І.В. Терон // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2011. – Вип. 20. – ч. II. – С. 57–66.
7. Платонова Н.М. Инновации в социальной работе : [учеб. пособие] / Н.М. Платонова, М.Ю. Платонов. – М.: ИЦ «Академия», 2011. – 256 с.
8. Хучек М. Стратегия инновации на предприятии РАУ / М. Хучек. – М.: Экономика, 1992. – 119 с.
9. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
10. Никифоров А.Є. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління / А.Є. Никифоров. – К.: КНЕУ, 2010. – 420 с.
11. Інвестиційна та інноваційна діяльність : [монографія] / за ред. О.Є. Кузьміна. – Львів: Вид-во ЛБІ НБУ, 2003. – 233 с.
12. Прядко І.В. Концептуальні основи дослідження сутності поняття «інновація» / І.В. Прядко // Технологічний аудит и резервы производства. – 2014. – № 2/2(16). – С. 20–26.
13. Яковец Ю.В. Многоликость инноваций / Ю.В. Яковец // Эпохальные инновации XXI в. – М.: ЗАО Изд-во «Экономика», 2004. – С. 9–19.
14. Основы инновационного менеджмента. Теория и практика : [учебник] / под ред. А.К. Казанцева, Л.Е. Миндели; 2-е изд. перераб. и доп. – М.: ЗАО Изд-во «Экономика», 2004. – 518 с.
15. Глущенко Л.Д. Исследование классификационных признаков инноваций / Л.Д. Глущенко // Прометей: регіональний зб. наук. праць з економіки – Донецьк: Вид-во ДЕГІ. – 2011. – № 1(34). – С. 94–98.
16. Луциків І.В. Економічна суть інноваційної діяльності / І.В. Луциків // Галицький економічний вісник. – Сер. «Економіка України». – 2010. – № 2(27). – С. 89–95.
17. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия : (социальные проблемы инноватики) / А.И. Пригожин. – М.: Политиздат, 1989. – 271 с.
18. Сиротинська Н.М. Види інновацій підприємств промисловості / Н.М. Сиротинська // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: зб. наук. праць; відп. ред. О.Є. Кузьмін. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. – С. 314–319.
19. Федулов Л.І. Развитие национальной инновационной системы Украины / Л.І. Федулов, Н.П. Пашута // Экономика Украины. – 2005. – № 3. – С. 35–47.
20. Фурсіна О.В. Класифікація інновацій та зміст інноваційної діяльності / О.В. Фурсіна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.11. – С. 249–255.
21. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент : [підручник] / С.М. Ілляшенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2010. – 334 с.
22. Гордеев Л.И. Инновации в политике как фактор развития российского государства и общества: дис. ...к. полит. наук : спец. 23.00.02. «Политические институты, процессы и технологии» / Л. Гордеев. – М.: РУДН, 2014. – 157 с.
23. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке / П. Друкер. – М.: ООО «И.Д.Вильямс», 2006. – 235 с.